

УДК 81'373.2 Желєзняк

С.О. ВЕРБИЧ, доктор філологічних наук, старший науковий співробітник
відділу історії української мови та ономастики,
Інститут української мови НАН України
вул. М. Грушевського, 4, м. Київ, 01001
E-mail: sviatoverb@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0003-4671-1898>

СВІТЛІЙ ПАМ'ЯТІ ІРИНИ МИХАЙЛІВНИ ЖЕЛЄЗНЯК (25.04.1932–24.06.2020)

Українське ономастичне товариство глибоко сумує через втрату відомого вченого-назвознавця І.М. Желєзняк. 24 червня 2020 р. її не стало. На жаль, більше ми не почуємо її тихого голосу, не побачимо її теплої усмішки, не зможемо просто поспілкуватися з нею. Гірка життєва правда полягає в тому, що лише з плином часу ми посправжньому зрозуміємо цінність тієї людини, якої вже з нами немає, збагнемо її внесок у ту чи ту царину суспільної справи, відчуємо її присутність у своєму житті. Проте незалежно від часу з нами залишається пам'ять про людину. Гостре усвідомлення

зникнення Ірини Михайлівни із життєвого видноколу спонукає до спогадів про цю особистість — науковця, керівника, небайдужу колегу й порядну людину.

Ірина Михайлівна Желєзняк народилася 25 квітня 1932 р. в столичному на той час Харкові. Згодом її родина переїхала до іншої столиці — Києва, з яким пов'язане все подальше життя Ірини Михайлівни, її становлення як науковця-ономаста. Саме тут вона здобула вищу освіту, успішно закінчивши філологічний факультет Київського університету імені Т.Г. Шевченка. Уже в стінах вищого навчального закладу І.М. Желєзняк

Цитування: Вербич С.О. Світлій пам'яті Ірини Михайлівни Желєзняк (25.04.1932–24.06.2020). *Українська мова*. 2020. № 3 (75). С. 131–134. <https://doi.org/10.15407/ukrmova2020.03.131>

відчула бажання стати науковцем. Це й привело її до академічного Інституту мовознавства імені О.О. Потебні, де вона з 1957 р. працювала спершу лаборантом, а потім стала аспірантом. У 1970 р. захистила дисертацію «Словотвірна система сербохорватської антропонімії періоду XII–XV ст.» на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук, працювала молодшим науковим співробітником у відділі історії мови. У той період у межах відділу виокремилася група мовознавців на чолі з К.К. Цілуйком, яка зосередила свою основну увагу й зусилля на дослідженні різних власних назв. Серед них була й І.М. Железняк. Наукові інтереси цього ономастичного колективу були багатогранні й різноаспектні, що згодом дало змогу київським дослідникам онімної лексики стати універсальними ономастами й закономірно зумовило формування Київської ономастичної школи.

Занурившись в ономастичну роботу, Ірина Михайлівна брала активну участь у таких академічних проєктах, як «Словник гідронімів України» (Київ, 1979), «Українська гідронімія в міжмовних і міждіалектних зв'язках» (Київ, 1981), «Етимологічний словник літописних географічних назв Південної Русі» (Київ, 1985), була членом Української ономастичної комісії при Відділенні літератури, мови та мистецтвознавства АН УРСР (тепер НАН України). Уже тоді Ірина Михайлівна зарекомендувала себе як сумлінний і принциповий дослідник, що не лишилося поза увагою адміністрації наукової установи, де вона працювала. З 1978 р. І.М. Железняк — старший науковий співробітник відділу історії та діалектології української мови Інституту мовознавства імені О.О. Потебні, а з 1985 р. очолила колектив ономастів інституту. Робота над систематизацією й упорядкуванням гідронімікону України визначила напрям її подальших наукових інтересів. Ірина Михайлівна розпочала дослідження гідронімії басейну Росі, поставивши за мету визначити характер і природу слов'янських і неслов'янських елементів у системі назв гідрооб'єктів цього регіону й відтворити етномовну картину минулого Наддніпрянського Правобережжя та етногенез слов'ян (на матеріалі гідронімії)», яку І.М. Железняк успішно захистила в 1988 р.

Розуміння важливості ономастичних студій не лише для історії мови, а й для історії взагалі спонукало Ірину Михайлівну запровадити таку форму обговорення нагальних ономастичних і дотичних до них історичних проблем, як міждисциплінарний науковий семінар. Перший такий захід «Київське Полісся» відбувся в 1986 р. Загалом же Ірина Михайлівна стала натхненником і організатором 13 ономастичних семінарів, шість із яких відбулися в Інституті мовознавства імені О.О. Потебні, а наступні 7 — у створеному в 1991 р. Інституті української мови НАН України, де було сформовано відділ ономастики, який очолила І.М. Железняк. Незмінним керівником відділу Ірина Михайлівна була до 2002 р., передавши естафету В.П. Шульгачу. Як і в попередні періоди розвитку ономастичних студій в Україні І.М. Железняк спрямувала наукову назвознавчу роботу

тепер уже в Інституті української мови НАН України на дослідження тих онімних класів, які безпосередньо пов'язані з історією, — гідронімів, ойконімів, антропонімів, етнонімів. Результатом наукової діяльності колективу ономастів інституту, об'єднаних важливою науковою метою та гідним прикладом свого керівника, стала низка фундаментальних наукових праць, які здобули авторитетну оцінку не лише в Україні, але й за її межами, заслужено закріпивши за академічним відділом ономастики статус провідного ономастичного осередку в Україні.

Понад 50 років життя віддала І.М. Желєзняк ономастичним дослідженням, які не минули марно, а продуктивно позначилися на її науковому доробку, у складі якого — ґрунтовні праці з історичної антропонімії, гідронімії, ойконімії, мікротопонімії. Серед її наукових праць (понад 170) — численні статті, індивідуальні монографії («Очерк сербохорватського антропонимического словообразования (суффиксальная система сербохорватской антропонимии XII–XV веков)», Київ, 1969; «Рось і етнолінгвістичні процеси Середньонадніпряньського Правобережжя», Київ, 1987; «Слов'янська антропоніміка (вибрані статті)», Київ, 2011; «Київський топонімікон», Київ, 2014), співавторство в колективних виданнях («Київське Полісся», Київ, 1989; «Ономастика України першого тисячоліття нашої ери», Київ, 1992; «Ономастика України та етногенез східних слов'ян», Київ, 1998; «Ономастика Полісся», Київ, 1999). Важливо наголосити, що значну увагу дослідниця у своїх роботах зосередила на проблемі етногенезу слов'ян, передусім українців. Варто відзначити й плідну роботу Ірини Михайлівни як відповідального редактора (у 23 працях — індивідуальних і колективних монографіях, історико-етимологічних словниках, збірниках наукових праць), автора ономастичних статей до енциклопедії «Українська мова» (10), Енциклопедії сучасної України (1). Крім цього, починаючи з 2002 р. — часу виходу першого випуску збірника наукових праць «Студії з ономастики та етимології», Ірина Михайлівна була його неодмінним автором (до 2008 р.).

Відділ ономастики (тепер відділ історії української мови та ономастики) Інституту української мови НАН України належно поцінував науковий внесок І.М. Желєзняк у розвиток ономастичних студій, підготувавши три ювілейні збірники на її честь: «Ономастика та етимологія: зб. наук. праць на честь 65-річчя Ірини Михайлівни Желєзняк» (Київ, 1997), «Linguistica Slavica: ювілейний збірник на пошану Ірини Михайлівни Желєзняк» (Київ, 2002), «Студії з ономастики та етимології. 2011–2012» (Київ, 2012).

Отже, роки життя, які Ірина Михайлівна віддала науці, були досить плідними й залишили вагомий слід у розвитку української академічної ономастики.

Короткий огляд подвижницької наукової та організаційно-наукової діяльності видатного українського мовознавця-ономаста, доктора філологічних наук, професора І.М. Желєзняк покликаний актуалізувати в пам'яті колег внесок цієї непересічної особистості у становлення української

ономастичної науки й спонукати нас зміцнювати авторитет вітчизняного назвознавства чесною і сумлінною науковою працею, укотре нагадуючи всім нам нині живим і наступним дослідникам про особливу роль кожного самовідданого вченого в науковому поступі. Вічна Вам пам'ять, шановна Ірино Михайлівно.

Некролог отримано 26.06.2020

Sviatoslav Verbych, Doctor of philological sciences,
Senior Researcher of Department of History of Ukrainian Language and Onomastics,
Institute of the Ukrainian Language of National Academy of Sciences of Ukrainian
4 Hrushevskiy St., Kyiv 01001, Ukraine
E-mail: sviatoverb@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0003-4671-1898>

BRIGHT MEMORY
OF IRYNA MYKHAILIVNA ZHELIEZNIAK
(25.04.1932–24.06.2020)